

**Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 11.051.039 у
Донецькому національному
університеті імені Василя Стуса,
доктору юридичних наук,
професору, професору кафедри
цивільного права і процесу
Донецького національного
університету імені Василя Стуса
Беляневич Олені Анатоліївні**

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

**доктора юридичних наук, професора, заступника директора з
наукової роботи Державної установи «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»
Джабраїлова Руслана Аятшаховича
на дисертацію Кониченка Олега Миколайовича
на тему «Захист прав суб'єктів господарювання від порушень та
посягань органів державної влади», подану до захисту до
спеціалізованої вченої ради ДФ 11.051.039 у Донецькому
національному університеті імені Василя Стуса на здобуття ступеня
доктора філософії в галузі знань «Право» зі спеціальності 081 «Право»**

Актуальність обраної теми дослідження

Основою розвитку економіки будь-якої держави, безперечно, слід визнати ступінь розвитку охоронних правових норм, які сукупно формують механізм захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Особливої актуальності проблематика захисту прав суб'єктів господарювання набуває у світлі непоодиноких випадків порушення прав та законних інтересів з боку саме органів державної влади. Хоча завданням органів влади є, насамперед, саме сприяння реалізації прав суб'єктів господарювання, діючи при цьому у законний спосіб.

Втім, як переконує практика правозастосування і висновки, наведені у представленому дисертаційному дослідженні, ситуація в Україні далека від моделі правового регулювання суспільних відносин, яка, відповідно до Конституції України, має бути побудована із дотриманням принципу верховенства права.

Попри вживані з боку держави заходи щодо нормативного врегулювання охоронних відносин, слід погодитися з твердженням Кониченка О.М. про відсутність єдиного підходу в частині визначення

видів підстав, форм, способів захисту прав суб'єктів господарювання, застосування засобів захисту тощо. Не вирішивши зазначені ключові питання, навряд чи можна стверджувати про наявність в Україні ефективної системи захисту прав суб'єктів господарювання.

Важливо відзначити і те, що на тлі недостатності комплексних галузевих досліджень проблематики захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади, особливо із врахуванням сучасних наукових підходів та концепцій, цінність представленої роботи значно збільшується.

Таким чином, дослідження особливостей правового регулювання відносин у сфері захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади спрямоване на поглиблення теоретичного доробку науки господарського права, а також вдосконалення правотворчої та правозастосовної практики в зазначеній сфері.

В контексті вищенаведеного обрання теми дослідження заслуговує на підтримку, адже воно є актуальним для юридичної науки та економічного життя за своїм предметом, поставленою метою, завданнями та результатами їх вирішення.

З огляду на викладене, дослідження відносин у сфері захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади є актуальним та перспективним напрямом наукового пошуку.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані дисертантом, своєю переважною більшістю, є аргументованими і переконливими. При їх доведенні та обґрунтуванні автором використано широке коло вітчизняних і іноземних наукових джерел з господарського права, національне законодавство, міжнародні акти, проведено аналіз матеріалів судової практики, правової статистики, аналітичних записок тощо.

Джерельну базу роботи можна вважати цілком репрезентативною, оскільки дисертант при проведенні дослідження використав значну кількість наукових та інших джерел. На особливу увагу та підтримку заслуговують використані автором наукові методи, які дозволили ретельно проаналізувати практику діяльності Конституційного Суду України, Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, що заклало ідеологічне підґрунтя для власних наукових положень.

Структура дисертації обумовлена поставленими завданнями та відповідає внутрішньому логічному зв'язку етапів дослідження,

складається із вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків, додатків. Всі розділи та підрозділи за своїм змістом є взаємопов'язаними, взаємоузгодженими, а також засвідчують, що автору вдалося виконати поставлені завдання та досягти мети дослідження.

У дисертації матеріал викладено юридично грамотно і логічно. Ведення наукової дискусії відзначається поміркованою коректністю і аргументованістю. Під час доведення власної позиції дисертант дотримується академічної етики.

Методологічну основу дослідження складають такі методи пізнання, як методи емпіричного пізнання (спостереження та порівняння), системний, діалектичний та семантичний, аналізу та синтезу та інші загальнонаукові і спеціальні наукові методи. Використання зазначених методів дозволило автору розробити нові теоретичні положення щодо правового регулювання відносин у сфері захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади та підготувати пропозиції щодо вдосконалення законодавства з цих питань.

Наукова новизна результатів дисертації, яка відображена в тих висновках, положеннях, пропозиціях, що виносяться на захист, полягає в тому, що представлена робота є комплексним, системним господарсько-правовим дослідженням найбільш важливих з теоретичної та практичної точок зору питань захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади.

Заслужовують на підтримку наукові положення, які склали основу новизни дисертаційного дослідження. Так, здобувачем вперше виокремлено чотири етапи розвитку законодавчої основи захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади; запропоновано закріпити право суб'єктів господарювання здійснювати відео- та аудіофіксацію під час проведення заходів податкового контролю та обов'язок органів державного нагляду (контролю) здійснювати відео- та аудіофіксацію проведення контрольних заходів; класифіковано юридичні гарантії, що складаються з універсальних формально визначених, фундаментальних правил та зі спеціальних засобів та способів, які забезпечують захист прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади.

Поряд з положеннями, що представлені у рубриці «вперше», новизною характеризуються і положення, в яких Кониченко О.М. пропонує удосконалити положення або розвинути певні твердження, тези, пропозиції чи висновки.

Так, серед наукових положень, удосконалення яких запропоновано автором, вельми обґрунтованими слід визнати: запропоноване визначення

поняття захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади; підстави захисту прав суб'єктів господарювання; співвідношення понять посягання на права з поняттям «створення передумов / загрози для порушення»; уточнення способів захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади.

Характерною рисою рецензованої дисертаційної роботи слід визнати те, що більшість наукових положень має прикладний характер та має взаємозв'язок з практикою. Зокрема, серед таких наукових положень можна виділити низку слушних пропозицій, які отримали закріплення у категорії «Дістали подальший розвиток», а саме: співвідношення понять посадової особи і службової особи; судового способу захисту «зобов'язання вчинити певні дії або утриматися від них» з конкретизацією, що його застосування має супроводжуватися вказівкою на необхідність прийняття конкретного рішення органами владних повноважень у випадках, коли такий примус не визнається втручанням у дискреційні повноваження відповідних органів; захисту шляхом звернення до Ради бізнес-омбудсмена тощо.

Вищенаведені наукові положення є обґрунтованими та заслуговують на підтримку.

Дисертаційне дослідження Кониченка О.М. виконане в межах теми «Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи» (державна реєстрація №0118U003140), відповідно до якої дисертантом проведено дослідження стану та запропоновано напрями удосконалення захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає встановленим нормативним вимогам, профілю спеціальності 081 – Право.

Висновки дисертанта з огляду на розвиток наукових досягнень і практичних напрацювань є цілком обґрунтованими. Рекомендації, запропоновані в роботі, можуть бути використані у правотворчій діяльності з метою вдосконалення нормативно-правових актів за напрямом дослідження, а також у правозастосовній діяльності суб'єктів господарювання.

Зокрема, про прикладний характер дослідження свідчать наведені у додатках до дисертаційної роботи довідки про практичне використання авторських розробок, а саме: Донецького окружного адміністративного суду; адвокатського об'єднання «Головань і партнери»; приватного акціонерного товариства «БЕТОНМАШ».

Крім того, на окрему увагу заслуговує підготовлений Кониченком О.М. проєкт закону України «Про внесення змін до законодавчих актів щодо застосування відео- та аудіофіксації при проведенні контрольних заходів». Вказане переконує в тому, що у дисертанта сформовано бачення щодо шляхів вирішення комплексу проблем, пов'язаних, зокрема, з дотриманням прав та законних інтересів суб'єктів господарювання під час проведення заходів податкового контролю.

Аналіз змісту анотації засвідчує її відповідність основним положенням, які викладено в тексті дисертації. Вона є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертаційного дослідження. Дисертантом стисло окреслено основні результати дослідження та зазначені положення наукової новизни.

Анотація відповідає вимогам, встановленим пунктом 2 Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Результати дисертаційного дослідження викладено у 8 працях, з яких 3 статті у наукових фахових виданнях України, перелік яких затверджено МОН України, 1 стаття у міжнародному науковому виданні, а також 4 тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Опубліковані наукові праці повною мірою відображають основні аспекти дисертаційного дослідження. Можна дійти висновку про оригінальність, самостійність і наукову новизну рецензованої роботи, використання автором власних підходів до розв'язання цілої низки питань.

Відсутність порушення академічної доброчесності

З аналізу змісту тексту дисертації вбачається дотримання дисертантом вимог академічної доброчесності. Дисертація Кониченка О.М. містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги законодавства про авторське право.

У рецензованому дисертаційному дослідженні не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дослідження.

Разом з тим, *деякі висновки та пропозиції, сформульовані Кониченком О.М.* в дисертаційному дослідженні «Захист прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади», *потребують додаткового наукового обґрунтування або можуть слугувати предметом наукової дискусії, а саме:*

1. У дисертаційному дослідженні автор розглядає захист прав суб'єктів господарювання від порушень і посягань органів державної влади як частину комплексного правового інституту захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, який ґрунтується на конституційних основах правопорядку у сфері господарювання і сприяє підтриманню правопорядку у відносинах між суб'єктами господарювання та органами державної влади. В той же час зазначене твердження є певною мірою дискусійним, оскільки напевно було б доцільним розглядати захист прав суб'єктів господарювання від порушень і посягань органів державної влади як елемент галузевого інституту господарського права.

2. Дисертантом серед ознак захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади запропоновано розширення таких ознак, виділивши за критерієм «суб'єктного складу відносин захисту» суб'єктів господарювання у порядку застосування самозахисту. Зазначене положення потребує певної конкретизації та аргументації ефективності використання у сфері господарювання такого способу захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади як самозахист.

3. Додаткової аргументації потребує наукове положення, яким передбачено, що застосування судового способу захисту «зобов'язання вчинити певні дії або утриматися від них» має супроводжуватися вказівкою на необхідність прийняття конкретного рішення органами владних повноважень у випадках, коли такий примус не визнається втручанням у дискреційні повноваження відповідних органів. В цілому, погоджуючись з пропозицією дисертанта, слід звернути увагу, що обрання такого способу захисту буде ускладнено щодо колегіальних органів, наділених владними повноваженнями, коли рішення ухвалюється кваліфікованою більшістю. Адже не виключено, що такі випадки можуть бути кваліфіковані саме як втручання у дискреційні повноваження відповідних органів державної влади.

4. Враховуючи комплексність розглянутих у дисертаційному дослідженні проблем, пов'язаних із захистом прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади, в той же час було б цікавим дізнатися думку автора про особливості реалізації захисних заходів у разі ухвалення рішень або вчинення дій (бездіяльності)

органами, які мають подвійну правову природу. Зокрема, можна було б проаналізувати випадки завдання шкоди інтересам суб'єктів господарювання з боку Національного банку України (НБУ), який, відповідно до рішення Конституційного Суду України по справі № 1-15/2009 від 26 лютого 2009 року (№ 6-рп/2009), визнаний суб'єктом із подвійним статусом, а саме: НБУ, з одного боку, має публічно-правовий статус особливого центрального органу державного управління, самостійного у своїй діяльності від органів державної влади, а з іншого – цивільно-правовий статус як юридичної особи, яка має відокремлене майно, що є об'єктом права державної власності і перебуває в його господарському віданні, та може вчиняти певні цивільно-правові правочини з комерційними банками, державою. Напевно авторські міркування з цього приводу могли б значно посилити теоретико-прикладну цінність дисертаційного дослідження.

Разом з тим, висловлені зауваження не заперечують та не спростовують концептуальних положень дисертаційного дослідження Кониченка О.М., а тому не впливають на його загальну позитивну оцінку.

Висловлені зауваження свідчать про науковий інтерес, слугують підставою для дискусії, що підвищує якість дослідження та позитивно впливає на високий науково-теоретичний рівень роботи. Дисертація, підготовлена Кониченком О.М., є самостійною кваліфікаційною науковою працею, виконана дисертантом особисто, містить нові науково обґрунтовані результати теоретичного і практичного спрямування, що мають істотне значення для галузі знань 08 «Право» та вирішують наукове завдання, що полягало в розробці нових теоретичних положень щодо удосконалення захисту прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади та підготовці пропозицій з удосконалення відповідних нормативно-правових актів. Результати дисертації дістали втілення у відповідних наукових публікаціях, що підтверджують особистий внесок дисертанта в розвиток юридичної науки, в цілому, та науки господарського права, зокрема, характеризуються єдністю змісту.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Кониченка Олега Миколайовича «Захист прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади» за своїм змістом, актуальністю, новизною одержаних результатів є самостійною завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для розвитку науки господарського права. Робота виконана на достатньо високому теоретичному рівні, її зміст повною мірою розкриває

тему дослідження. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, загалом є належним чином аргументованими, достовірними і новітніми. Дослідження має і практичну спрямованість, оскільки містить низку конкретних пропозицій щодо удосконалення чинного господарського законодавства, а також пропозиції щодо правозастосування.

Дисертація «Захист прав суб'єктів господарювання від порушень та посягань органів державної влади» є комплексним дослідженням за відповідним науковим напрямом і відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, в тому числі вимогам, передбаченим пунктом 10 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її автор – **Кониченко Олег Миколайович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи

Державної установи «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Макутова

Національної академії наук України»

Руслан Джабраїлов

*Підпис доктора юридичних наук, професора
Джабраїлова Р.А. засвідчую:*

Учений секретар

Державної установи «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Макутова

Національної академії наук України»

доктор юридичних наук

Веста Малолітнева

«20» грудня 2021 р.